

נדרשת תנופה ליבשה

גל פרל פינקל

בנאום שנשא לאחרונה אמר הרמטכ"ל, אביב כוכבי, כי גם במהלך משבר הקורונה "צה"ל המשיך למנוע ולעקור איומים", ולספק ביטחון ויציבות למדינת ישראל. פעולות אלה, ציין, עשויות להיתפס כמובנות מאליהן בשל "פרדוקס הביטחון: ככל שיש שקט ויציבות ביטחונית נוטים לשכוח כמה מורכב להשיגם", ומתפתחת תחושה מוטעית שניתן לצמצם את צרכי הביטחון. הרמטכ"ל הזהיר כי זוהי שגיאה חמורה שמדינות רבות, ובהן מדינת ישראל, שילמו עליה מחיר כבד. הדברים באים, כך נראה, על רקע המשבר הכלכלי המסתמן ומשבר הקורונה. נוכח המצוקה הכלכלית והתקציבית ניתן להעריך כי כלל משרדי המשלה יידרשו להסתפק בתקציב מצומצם יותר, ובכלל זה הביטחון. מנגד, תקציב ביטחון קטן יותר עלול לפגוע בכשירות הצבא, בדגש על צבא היבשה, לספק ביטחון ביעילות בשגרה ובחירום, ובעיקר במלחמה.

נשאלת השאלה, מהי המערכה העיקרית? האם זו המערכה המתמשכת בין המלחמות, שנועדה בין השאר למנוע את המלחמה, או המלחמה היא המערכה העיקרית ועל צה"ל להמשיך לבנות את הכוח והמוכנות לקראת התרחשותה? במציאות האזורית הנוכחית, על-פי רוב יעדיפו צדדים יריבים לפעול מתחת לסף המלחמה. ומנגד, יש מצבים המתאפיינים בשרשרת תגובות הדדיות, בעלות השלכות לא מכוונות, העשויים להביא להסלמה ואף למערכה. לפיכך, על צה"ל לשמר מוכנות הן למערכה בין המלחמות והן למלחמה.

בתקופה שקדמה למלחמת לבנון השנייה, למשל, נפגעה כשירות צבא היבשה באופן חמור כתוצאה מהקיצוץ התקציבי ב-2003. לצד זאת התפתחה תפיסה, שנבעה מהלחימה המתמדת בטרור הפלסטיני ולפיה שגרת הפעילות המבצעית האינטנסיבית תשמור את מוכנותו המבצעית של הצבא, אך בלי הבנה כי מדובר במתאר לחימה שונה מזה שעשוי להתרחש במערכה דוגמת זו שהתנהלה בלבנון. האופן "הפחות ממספק" כפי שהגדיר זאת קצין בכיר בצה"ל, שבו פעלו כוחות היבשה במלחמת לבנון השנייה, המחיש כי להזנחת כשרות היבשה יש מחירים כבדים. המסקנה היא שהאימונים בצבא היבשה לשמירת כשירות לחרום מחייבים השקעת משאבים מתמשכת ורציפה. מסקנה זו נתמכת, גם על ידי לקחים ממבצע "צוק איתן" ברצועת עזה ב-2014, שבמהלכו הומחשה אותה דילמה, אם כי באופן חמור פחות. העובדה שכמעט כל הצבא הסדיר המתמרח לחם במבצע זה נבעה גם מכשירות ירודה של מערך המילואים, שלא התאמן ונדרש זמן ממושך להביאו לכשירות למלחמה.

בשני המקרים היו לקיצוצים הסברים טובים. האנתיפאדה השנייה ומשבר כלכלי מחד גיסא, וכן המחאה החברתית שפרצה ב-2011 – כל אלה הובילו להחלטה לקצץ בתקציב הביטחון. וצה"ל, שרוב תקציבו "קשוח" ומשועבד לתשלום משכורות ופנסיות, תחזוקה שוטפת, פרויקטים של רכש והתעצמות, מקצף היכן שהוא יכול, לרוב באימונים, על בסיס הערכת מצב של הסיכון למלחמה.

בעוד חל פירות במעמדו של מאמץ התמרון הקרקעי, שהפעלתו מחייבת מאמץ לוגיסטי ניכר ומלווה כמעט תמיד בנפגעים, עלתה חשיבותו של מאמץ האש (מדויקת בעיקרה, אך לא רק). הסיבות לכך ברורות: הכוח האווירי, למשל, זמין לפעולה מיידית ותחומה, שמתבצעת מעבר לגבול, ופעולתו מתבצעת מתחת לסף המלחמה. בהפעלתו מממשת ישראל את עליונותה הטכנולוגית והצבאית ומפעילה נשק מונחה מדויק, שמצמצם את הסיכונים לכוחות צה"ל ולאזרחים בלתי מעורבים.

צה"ל מחזיק כיום ביכולות אש ומודיעין מרשימות ויעילות מאוד, הפועלות במשולב, וחיל האוויר הפך לגוף שיודע לתקוף אלפי מטרות ביום. יכולות אלו היו מרשימות ביחס לאיום שהציבו חמאס וחזבאללה, גם ב-2006 וגם ב-2014. אבל גם אז, האש המדויקת, שחברה למודיעין עדכני ומדויק, לא הספיקה. האויב הסתגל ולמד לחמוק ממנה, ולהוסיף ולשגר טילים ורקטות לעבר העורף האזרחי הישראלי. אמנם התמרון והאש לא יפסיקו (אף שישבו ויפחיתו) את הירי לעבר עורף ישראל, אולם בשילוב יעיל ביניהם טמונה היכולת לסיים את המערכה במצב שישראל תוכל לאכוף את תנאיה על אויביה, מצב שישראל תשאף לשמר לתקופה ארוכה ככל שניתן.

מאמץ האש חיוני, שכן הוא פוגע ומשבש את היכולות האופרטיביות של האויב, נוטל ממנו את נכסיו האסטרטגיים, מסב לו פגיעה קשה והרסנית שתרתיע מפני מערכה נוספת למשך שנים ותחייב אותו להשקיע את משאביו בשיקום הנזקים. מנגד, לישראל לא עומדים מותרות בדמות מערכות ממושכות, בשל האיום שמציב האויב על העורף האזרחי שלה. אף שאין להפסיק את הלחימה בטרם מוצה מאמץ האש ופגע בכל שתוכנן לפגוע, הרי שיש לחתור לקצר ככל שניתן את משך המערכה. אחד הכלים שמצויים ברשות צה"ל כדי לקצר את המערכה הוא התמרון היבשתי, משום שהוא מציב איום של ממש על שרידותו ויכולתו התפקודית של האויב, העשוי לגרום לו להפסיק את המערכה.

משמעות הדברים היא, שלצבא נדרשת יכולת יבשתית משלימה, הכוללת כוחות סדיר ומילואים שניתן יהיה לגייס ולהפעיל באגרופי מחץ בתמרון מהיר, שיפשוט ויפגע בכוחם הצבאי של חזבאללה וחמאס. נדרש כוח יבשתי של צוותי קרב משולבים, קטנים בהיקפם מהמבנה המסורתי והמסורבל שבו פעל צה"ל בעבר, שנשענים בעיקר על צוותי קרב חטיבתיים ולא על אוגדות. כוחות שיידעו לנוע ולהיעתק מהר מזירה לזירה, לבצע פשיטות מהירות, בגמישות ובשילוביות הדוקה ורב-זרועית עם רכיבי אש ומודיעין, כמו גם לפגוע באופן יעיל בפעילי האויב במגע ישיר. כוחות אלו, שיתבססו על יכולת עיבוד מודיעין מהירה, יוכלו לצוד את ה"אויב הנעלם", שנמנע ככל יכולתו מעימות ישיר עם הצבא ומתבצר במנהרות ובנקרים.

בפעמים האחרונות שצה"ל תמרון בהצלחה היה הרמטכ"ל אביב כוכבי מח"ט הצנחנים במבצע "חומת מגן" ורח"ט מבצעים במבצע "עופרת יצוקה". נראה שהלקח שנשא איתו הלאה הוא שהתמרון חייב להיות מוכוון להשמדת נכסיו של האויב וכוחו הצבאי. לדבריו, "אם רק התקדמת והגעת לקו מסוים, ובדרך לשם לא השמדת את הרקטות, את טילי הנ"ט והמפקדות, האויב המבוזר והמוטמע במרחב האורבני ימשיך לפעול כמעט כאילו התמרון או הפעולה מנגד לא השפיעה עליו".

יש לציין שגם במערכה שבה פתח צה"ל מיוזמתו, ומימש בראשיתה מהלומת אש מרשימה ועוצמתית, ניכרת לאחר זמן קצר "צניחת מטרות" כשהאויב נעלם משדה הקרב. כדי לאתר את

האויב, לפגוע בו, וגם להציף אותו עבור מאמצי האש מן התווך, נדרשים פעולה קרקעית וחיכוך ישיר עם מאחזי ואתרי המסתור של האויב.

צה"ל נדרש עתה לקיים תהליכי בניין כוח כשברקע תרחישים הכוללים אפשרות של סיפוח ביהודה ושומרון, גל שני של מגפת קורונה, מיתון כלכלי שיביא עמו קיצוץ חד בתקציב הביטחון, וכתמיד – אפשרות להתלקחות תסיסה ביהודה ושומרון או עימות בזירת רצועת עזה ובזירה הצפונית (וכלל לא בטוח שבנפרד). התכנית הרב-שנתית (תרי"ש) שתגובש תידרש לייצר אופטימליות במוכנות הצבא לתרחישים השונים, תוך הנעת תהליכי בניין כוח לעתיד, וגם לקצץ בחלק מרכיבי התקציב. דווקא בהינתן כל אלו, תהיה זאת טעות אם עיקר ההשקעה תופנה לבניית יכולות המודיעין והאש, תוך פגיעה במוכנות ובבניין הכוח ביבשה.

התרי"ש הקודמת, "גדעון", שיושמה בכהונת הרמטכ"ל גדי איזנקוט, הדגישה את מוכנות היבשה, "הרגל הצולעת שלנו", כפי שתיאר אותה בשעתו האלוף אהרון חליוה. בתקופתו הוגברו אימוני כוחות היבשה, נערכה רפורמה של ממש בזרוע היבשה, שבמסגרתה שוחררו ממערך המילואים עשרות אלפי חיילים לא נחוצים, נעשה בידול בכשירות היחידות ותועדף אימון החטיבות המתמרנות של המערך, גם על חשבון התעצמות ורכש. בנוסף שודרגה יכולת צה"ל לפעול בעומק האויב, באמצעות הקמת חטיבת הקומנדו. אולם, הפלונטר הפוליטי בשנה האחרונה, שמנע גיבוש מסגרת תקציבית סדורה וגרם לקיצוץ באימונים (שהוחרף כתוצאה ממשבר הקורונה), הביא לכך שהרגל החלשה עדיין לא שוקמה.

צבאות הם ארגונים שמרניים באופיים. החשש כי בטרם יושלם השינוי יידרש הצבא לחימה מחייב תהליכי שינוי איטיים יחסית. אבל עליהם להיות תמידיים. משתנה נוסף שיש לקחת בחשבון הוא המתח המובנה בתהליכי בניין הכוח בין הרצון לסגור פערים לבין הרצון לחזק את גורמי היתרון היחסי. הקושי בחיזוק היבשה נובע מגודלה של הזרוע בכוח אדם, בפלטפורמות לחימה וציוד. העלות הכרוכה בביסוס אפקט איכותי גדולה מהותית ביחס לזו הנדרשת להצטיידות בנשק מדויק. מכאן שלרוב ייבחר הצבא לחזק את היתרון האיכותי. עם זאת, העובדה שצבא היבשה, בסדיר ובמילואים, הולך וקטן עם השנים, מאפשרת לחזק את כוחות החוד שלו, כפי שנעשה בתרי"ש "גדעון".

דווקא בשל הקיצוץ הצפוי בתקציב הביטחון, על התרי"ש הבא, "תנופה", לבנות את הצבא המתאים ביותר למידותיה של ישראל ולאתגרים שבפניה, ולמעשה להמשיך בכיוון התרי"ש הקודמת. האיום הן מעזה והן בחזית הצפון, הכולל לצד הצבת איום חמור על העורף באמצעות מערך רקטות וטילים גם כוחות פשיטה שייעודם לחדור ולפעול בשטח ישראל, מחייב לצד השיפור ביכולות הפעלת האש והקטלניות שמוביל הרמטכ"ל, את הפיכת כוחות היבשה לכוחות גמישים ומהירים בהרבה, המסוגלים לפעול בהגנה כמו גם בהתקפה.

חלק מהצעדים אכן ננקטו בשנה החולפת. בפיקוד הדרום ופיקוד הצפון יזמו האלופים הרצי הלוי ואמיר ברעם, שני קציני צנחנים, שורת תרגילים ו"בוחר רץ", שבמסגרתם יעברו כל גדודי הסדיר וחלק מגדודי המילואים של צה"ל אימון המדמה מערכה בדרום ובצפון. אימונים אלו חשובים, שכן כמאמר הרמטכ"ל, "אם יש דבר משמעותי ללוחמים שאיתו הם חוצים את הגבול זה תחושת מסוגלות ותחושת ביטחון". אף שהבוחר להעלאת הכשירות הוא צעד בכיוון הנכון, עדיין נדרשת

השקעה ניכרת בזרוע היבשה. שכן בשילוב בין מאמץ האש לתמרון יבשתי יעיל ונמרץ, טמונה היכולת לקצר את משך המערכה הבאה וגם להכריע אותה.